

Ž i v o t o p i s

dr. Jana Doležala, profesora filosofické fakulty university Karlovy.

Mé rodiště je malá vesnice na Moravském Slovácku. Většinu obyvatelstva tvořili v době mého dětství drobní zemědělci a domkáři, které vlastní půda nestačila uživit. Přivydělávali si práci na velko-statku a sezonní zemědělskou prací v Dolních Rakousích. Celý kraj byl pod naprosto převládajícím vlivem kněží, kteří záměrně brzdili každý pokrok.

Otec přišel do tohoto kraje jako "vandrující" pekařský dělník. Před tím pracoval ve Vídni, kde se činně zúčastnil dělnického hnutí z konce minulého století a také života české menšiny. Mašel práci u mého dědečka, který byl zednický mistr. Dědeček si postavil při svém domku pekárnu a později zřídil krupařství. Po sňatku s mou matkou převzal otec nejprve pekárnu a později také krupařskou živnost. Pro úraz, který utrpěl při práci, musel pečení brzy zanechat a rozšířil proto krupařství na vesnický obchod se smíšeným zbožím.

Rostoucí rodina (celkem 10 dětí - z toho 8 zůstalo na živu) se mohla za těchto okolností uživit jen při velké pracovitosti obou rodičů a také tím, že všechny děti už od útlého mládí podle svých sil pomáhaly. V rodině se za těchto okolností žilo velmi skromně.

Tuto maloživnostenskou existenci vedl otec v celku asi 50 let. Jako nejstarší syn jsem zažil jen její začátky. Od r. 1918 jsem byl doma už jen velmi zřídka a na krátkou dobu. Začátkem roku 1949 předal otec obchod z vlastní iniciativy národnímu podniku "Tep" a pracuje od té doby, ještě nyní v 76 letech, jako prodavač.

Smýšlení otce bylo po celý život pod vlivem jeho dělnického původu. Zůstal vždy člověkem pokrokovým, který se netajil svými sympatiemi k socialismu. Spoluprací s místními učiteli a uvědomělými dělníky založil čtenářský spolek, kolportoval "Nový lid", "Ruch", a jiný pokrokový tisk a vyvíjel na vesnici intenzivní protiklerikální činnost. Dostával se tím ovšem často do bojů s klerikální většinou vesnice, který zejména v době voleb na býval často velmi ostrých forem bojkotu a vytlučených oken.

V tomto prostředí jsem vyrůstal, vychováván otcem v touze po vědě, ve víře v pokrok a lepší svět, v zájmu o dělnické hnutí a v nenávisti proti tmářství a monarchii a s ní spojenou klerikální a velko-statkářskou reakcí bývalého Rakousko-Uherska.

Na vesnici, v níž jsem se narodil, jsem vychodil 5 let obecné školy, Přímluva učitelů přiměla otce, aby mne dal zapsat na gymnásium ve Strážnici. Pro otce to bylo finančně obtížné a první leta jsem také mohl studovat jen s pomocí gymnasiálního podpůrného spolku.

Velká část studia na gymnasiu spadala do období první světové války. Sympatisoval jsem tehdy pod vlivem svého otce s Dohodou, zejména s Ruskem, použil jsem styku s ruskými zajatci, abys si osvojil základy ruštiny a na škole jsem se zapojil iniciativně do protirakouského studentského hnutí. Koncem války jsem se také dostal do styku s dělníky, organizovanými v sociálně demokratické straně a hned po skončení války jsem ještě jako sextán vstoupil do strahy.

Styky se Slováky, kteří studovali ve Strážnici a vliv některých profesorů, kteří po převratu v r. 1918 odešli na Slovensko, vedly mne k rozhodnutí pokračovat ve studiu ve Skalici na Slovensku, kde jsem absolvoval septimu a oktávu a kde jsem také v r. 1921 maturoval.

I na reálném gymnasiu ve Skalici jsem byl aktivně činný v tehdejší hnutí středoškolského studentstva, bojoval proti luďáckému vlivu mezi studenty a sledoval velmi účastně boje mezi levicí a pravicí sociálně-demokratické strany. Při rozkolu strany jsem se postavil na stranu levice, vystoupil jsem ze Sokola, vstoupil do Federované dělnické tělocvičné jednoty ve Veselí nad Moravou a o prázdninách jsem přispěl k rozhodnutí, aby místní organizace soc.-dem. v naší vesnici přešla do KSČ.

Po prázdninách jsem se dal zapsat na filosofickou fakultu v Praze, kde se můj studijní zájem spustředil na filosofii, psychologii a sociologii. Při tom jsem se zúčastnil studentského politického života a sledoval také politický život ve svém rodném kraji.

Učitelské působení profesora Fr. Krejčího, zdůrazňující empirismus a experiment v psychologii, prohloubilo můj zájem o tento vědní obor a vedlo k rozhodnutí studovat psychologii jako hlavní obor a to přímo na Wundtově ústavu v Lipsku. Na universitě v Lipsku jsem byl zapsán od zimního semestru 1922 do konce letního semestru 1926. Studium jsem ukončil disertační prací z oboru psychologie práce a rigorosem z psychologie (filosofie), národního hospodářství a pedagogiky. Náklad na studium jsem hradil z příspěvků otce, z půjčky, kterou jsem později v zaměstnání splácel a v posledním roku částečně i z vlastních příjmů, jako pomocná vědecká síla ve Wundtově ústavu.

Na universitě v Lipsku jsem se zapojil do Komunistické studentské frakce, jejímiž členy však byli většinou studenti ze Sovětského svazu, z Bulharska, Jugoslaviie, Maďarska a jiní cizinci. Němečtí studenti byli ve zdrcující většině smýšlení nacionalistického a reakčního. Tato politická činnost a zejména styky se studenty ze Sovětského svazu

byly pro mne velmi významnou politickou školou.

V r. 1926 jsem přijal místo asistenta na vysoké škole technické v Drážďanech u profesora Sachsenberga. Tam jsem získal značné zkušenosti laboratorní, poznal zásady a praxi vědecké organizace průmyslové výroby a osvojil si základní vědomosti v mechanické technologii.

Mezi tím se plně projevíly v Německu důsledky nesprávné politiky sociálně-demokratické strany. Dělnické třída byla zatlačena do defenzivy a fašismus se připravoval na cestu k moci. Už v r. 1924 nebylo na příklad možné legálně udržovat činnost komunistické studentské frakce na lipské universitě, protože komunističtí studenti, pokud byli cizinci, byli z Německa vypovídaní. To bylo také důvodem, proč jsem v novém pracovišti po poradě se soudruhy nevstoupil do místní organizace KPD v Drážďanech. Ve styku se stranou jsem však zůstal a navázal jsem v té době také dosti intenzivní písemné i osobní styky se sovětskými vědci svého oboru (Spielrein, Sirkin, Kolodnaja, Gastev apod.).

V Drážďanech jsem pracoval na technice až do r. 1932 a má odborná činnost se tu vyvíjela velmi slibně. V r. 1932 došlo v Sasku ke koalici vládě národních socialistů (NSDAP) a německých nacionalistů (DN), prakticky tedy k vládě fašistické, která velmi ostře postupovala proti všem, kdož byli v podezření ze sympatií ke komunismu. Při domovní prohlídce v mém bytě našla policie několik čísel Inprekora (Internationale Presse-Korrespondenz) a jinou marxistickou literaturu. Následovalo odnětí policejního povolení dalšího pobytu, což znamenalo prakticky vypovězení z Německa a tím také konec vědecké dráhy, která se mi tak slibně rýsovala. Koncem dubna 1932 jsem opustil Německo a přišel do Prahy, kde jsem dostal místo v Ústředním psychotechnickém ústavu Československém.

Dlouholetý pobyt v cizině a studijní léta znesnadňovaly styk s rodinou a příbuznými. Nejmladší sourozence jsem znal vlastně téměř jen dle jména a i mnohé blízké příbuzné vůbec neznám.

Když jsem se vrátil do Prahy, ukázaly se také jiné důsledky dlouhého pobytu za hranicemi. Těžko jsem si zvykal na naše poměry ve vědecké práci a jen pomalu jsem se zapojoval do veřejného a společenského života. Nesnáze, které jsem měl pro svou politickou činnost v Německu způsobily, že jsem také nevstoupil do KSČ. Byl jsem sice v úzkém styku se soudruhy, které jsem dříve znal, ale zůstal jsem bezpartijní.

V tehdejší Ústředním psychotechnickém ústavu byli po stránce odborné neutěšené poměry. Houževnatou prací se mi časem poděřilo vybudovat z nepatrných začátků výkonnou vědeckou instituci. Když jsem pak stykem s praxí a hlubším theoretickým studiem poznal neplodnost úzce psychotechnického zaměření ústavu, snažil jsem se o jeho přebudování na Ústav práce, při čemž mi byl vzorem obdobné instituce v Sovětském svazu.

To se mi začátkem r. 1938 podařilo.

Poslání ústavu, který jsem vedl, mohlo však být v kapitalistické společnosti v nejlepším případě jen reformistické. Mohl nejvýše jen pomáhat odstraňovat důsledky chaosu, způsobovaného v pracovních vztazích kapitalistickým společenským řádem. Theoreticky mi byla sice vždy jasná bezvýhlednost těchto reformistických snah, prakticky však bylo skoro nemožné dělat v dané situaci něco jiného. Tím jsem nutně i proti svému přesvědčení postupně propadal reformistickým náladám a ztrácel revoluční perspektivy. Politicky se tedy můj růst v té době zastavil.

V této situaci mne zastihla okupace a válka. Uvědomil jsem si ^a jasně, oč ve válce jde, dovedl jsem se bezvýhradně postavit proti fašistickým okupantům, ale bojoval jsem individualisticky, bez styku se stranou a tedy prostředky málo účinnými. Podařilo se mi tak sice zabránit zneužití Ústavu lidské práce pro účely okupantů, ochránit značný počet zaměstnanců před začleněním do práce pro okupanty nebo před přikázáním do Říše a zmírnit v individuálních případech nestěstí, které okupanti jednotlivcům způsobili, ale do organizovaného boje strany jsem cestu nenašel.

Po revoluci 1945 jsem se snažil trvale zaměřit činnost ústavu k budovatelským úkolům na cestě k socialismu. V celku se mi to dařilo, nesporně také díky pomoci některých velmi aktivních soudruhů, kteří v ústavu byli činní. Při této práci jsem byl ve styku v některými stranickými pracovníky mimo ústav, ale do strany jsem nevstoupil. Dlouhé odloučení od strany způsobilo, že mi unikly zkušenosti VKS(b), neznal jsem Stalínovo přerpracování leninismu a nedovedl jsem proto vždy správně porozumět taktice strany. Dlouholeté reformistické zaměření mé činnosti zanechalo hlubší důsledky. Po delším váhání jsem v r. 1946 vstoupil do sociálně-demokratické strany. Má politická činnost byla však i pak poměrně malá. Ve vnitrostranických bojích jsem souhlasil s levicí a zastával stanovisko nejužší spolupráce s komunisty. Při vedení Československého ústavu práce jsem také toto stanovisko důsledně prosazoval.

V r. 1947 jsem byl navržen na mimořádného profesora filosofické fakulty pro experimentální a užitou psychologii. Místo na fakultě jsem sice nastoupil už 1. října 1947, ale pro nedostatek vhodného nástupce v ústavu jsem pracoval převážně v Československém ústavu práce jako jeho vedoucí, a to až do konce ledna 1948.

Má vědecká a pedagogická činnost na filosofické fakultě se sice od počátku vyznačovala jasně pokrokovým zaměřením a materialistickým stanoviskem, ale mé základní tendence byly posetivistické a objektivistické. Teprve soudružská kritika a hlubší studium marxismu-leninismu

mi pomohly uvědomit si svou vlastní ideologickou situaci, přehodnotit své odborné znalosti a přivedly mne na cestu, která na vyšší úrovni navazuje na začátky mého politického vývoje. Díky vítězství dělnické třídy v naší republice se mi tak po prvé v životě podařilo dosáhnout osobní vnitřní jednoty životní praxe a jejího theoretického zdůvodnění, i přes velmi špatný zdravotní stav jsem tím nabyi nových sil k práci a snažím se na svém místě přispět svým podílem k budování socialismu.

Můj osobní život při tom probíhal v běžných hranách. V r. 1930 jsem se oženil. Žena je německého původu a dcera dělníka. Mám dceru Soňu, která letos maturuje. ~~Tak, jak se dnes jeví, bude z ní dobrá komunistka.~~ *koncipuje studium na ft. kol. fakultě,*